

HOOFDSTUK 1

HET ENIG JUISTE

Anna Grigorjevna Snitkina werd op 30 augustus 1846 in Petersburg geboren, op de zonnige feestdag van de heilige dertiende-eeuwse krijgsheer-vorst Aleksandr Nevski, onder de sonore klanken van de klokken van de kloosterkerk en de plechtstatige muziek van een militaire kapel. Later zou ze zeggen dat het tijdstip en de ceremoniële sfeer van haar komst in de wereld geen toeval waren. Want net als haar patroonheilige die buitenlandse indringers terug sloeg en de verspreide stammen van Groot Roes' verenigde, zou Anna Dostojevskaja op haar eigen manier een Russische strijder worden.

Paradoxaal genoeg zou ze die reis beginnen in de meest verwesterde Russische stad, de beroemde hoofdstad die door Peter de Grote aan het begin van de achttiende eeuw was gebouwd in het kader van zijn streven naar modernisering van wat hij als een achterlijke maatschappij beschouwde. Peter ontwierp zijn 'venster op het Westen' met betoverende Venetiaanse kanalen en een overzichtelijk netwerk van smalle straten, omzoomd door neoklassieke gebouwen van één of twee verdiepingen. Als kroonjuweel in het stadscentrum

stond langs de oever van de rivier de Neva het statige Winterpaleis van de tsaar. Van hieruit was aan de overkant van de Neva het schitterende beursgebouw zichtbaar, geflankeerd door twee rostrale zuilen en een granieten kade die afloopt naar de rivier, en de Petrus-en-Paulusvesting, de oorspronkelijke citadel van de stad die in Anna's tijd omgebouwd was tot een gevangenis voor politieke gevangenen. (Dostojevski zelf werd hier in 1849 een aantal maanden vastgehouden in afwachting van zijn vonnis.) Hoe verder verwijderd van het stadscentrum, de zetel van politieke en culturele macht, hoe sjofeler de straten en gebouwen. Hier, in de krappe, slecht geventileerde appartementen in de achterafstraten van Petersburg, woonden veel van Dostojevski's beklagenswaardige romanpersonages.

Anna Snitkina had een onbezorgde jeugd in het één verdieping tellende bakstenen huis van haar ouders niet ver van het centrum van de stad, op een stuk grond van ruim twee hectares op de hoek van de Kostromskaja- en de Jaroslavskajastraat. De familie was eigenaar van dit huis en van nog drie andere huizen op dezelfde kavel, die ze kochten van het geld dat ze hadden geërfd van Anna's grootvader van moederskant, een Finse grootgrondbezitter. De Snitkins waren in goeden doen en woonden op de eerste verdieping van het grootste huis, dat naast een reusachtige, schaduwrijke tuin lag met geurige bessenstruiken; ze verhuurden de overige kamers. Anna's ondernemende moeder hield zich bezig met de verhuur terwijl Anna's vader, Grigori Ivanovitsj Snitkin, als ambtenaar op een ministerie werkte. Hier bracht Anna haar 'rustige, gelijkmatige en serene' kindertijd door, een periode zonder 'ruzies, drama's of grote rampen'.¹

Als klein meisje kreeg ze weinig kinderboeken. 'Niemand probeerde ons te "ontwikkelen";² zou ze zich later herinneren – een laissez-faire manier van opvoeden in een tijd waarin de invloed van Britse utilitaristische filosofie en het Franse sociale denken hadden geleid tot een golf van zelfverbetering en allerlei theorieën over sociale vooruitgang, van socialisme, materialisme, positivisme tot piëtiesme. Een blik op de advertenties in de bladen van destijds waarin van alles werd aangeboden, van remedies voor geslachtsziekten tot

spirituele seances die verondersteld werden iemands leven te veranderen, suggereert een Russisch volk dat geloofde – of wilde geloven – dat er voor alles wat de mensheid kwelde een remedie bestond. Maar deze utopische dromen en beloften van een middel tegen alle kwalen waren volgens de Snitkins allemaal onzin. Trots vasthoudend aan hun burgerlijke manier van leven hechtten ze vooral waarde aan hard werken, bescheidenheid en de voldoening van rustige dagelijkse dienstbaarheid aan anderen.

Hoewel ze niet echt verwend werden hadden Anna, haar oudere zusje Masja en haar jongere broer Ivan een heerlijke jeugd; 's zomers speelden ze van de vroege ochtend tot de late avond in de grote tuin en 's winters sleeten ze vanaf de ijsheuvel die hun vader voor hen maakte. Met Kerstmis brandde het gezin kaarsjes in een sparrenboom; tijdens carnaval namen hun ouders hen mee op rijtoeren in een koets die versierd was met glanzende bellen en heldere fluiten. Twee keer per jaar gingen ze naar het theater. Tijdens feestdagen kwamen Anna's familieleden van heinde en verre naar het ruime appartement van de Snitkins om feest te vieren, en bleven vaak tot laat in de nacht. Anna's eigen entree in de wereld vond plaats tijdens zo'n feestdag, een gebeurtenis die het gezin begroette als een voorbode van toekomstig geluk – een voorspelling waarvan Anna later verklaarde dat hij uiteindelijk uitgekomen was.

Een van haar vroegste bewuste herinneringen was die aan een ongeluk dat gebeurde toen ze nog een peuter was: de brouwersknecht reed in op een bouwvallige oude schuur van de Snitkins. De tweejarige Anna keek toe met haar moeder en kindermisje, die kreten van ontzetting slaakten, maar enkele ogenblikken later merkten dat de man 'godzijdank' als door een wonder de klap had overleefd.³ Dezelfde wonderbaarlijke kracht was een jaar later werkzaam toen Anna ernstig ziek was. Of het de kronkelende bloedzuigers die over haar blote borst kropen waren die haar beter maakten of de eis van haar moeder dat ze de heilige communie zou ontvangen en bad bij de miraculeuze icoon van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand in de kerk op Sjpalernjaja Oelitsa, wist Anna niet. Maar wat de oorzaak van haar genezing ook

was, sindsdien geloofde ze heilig dat een goddelijke kracht over haar waakte en haar beschermde.

De Snitkins waren dol op dit soort verhalen. Anna herinnerde zich het verhaal hoe haar vader, ‘een man met een buitengewoon enthousiast karakter, zeer ad rem en vol grappen,’⁴ zo intens van zijn jeugd genoot dat hij tot zijn tweeënveertigste wachtte voor hij een huwelijksaanzoek deed aan Anna Nikolajevna Miltopejoes, een slanke, negenentwintigjarige adembenemende schoonheid wier familie afstamde van een Zweeds geslacht van geleerden, onder wie een lutherse bisschop. De ouders van de bruidegom stonden erop dat de aanstaande bruid zich bekeerde tot het Russisch-orthodoxe geloof voordat ze met Snitkin trouwde – geen geringe stap voor een meisje met haar afkomst. Op de avond voor ze haar definitieve antwoord zou geven knielde Anna Nikolajevna voor het kruisbeeld in het huis van haar ouders, hopend op een teken van boven. Na ongeveer een uur keek ze op en zag ze een magisch schijnsel dat de hele ruimte boven het kruisbeeld verlichtte en toen weer uitdoofde. Terwijl ze toekeek verscheen de straling een tweede en zelfs een derde keer. Later diezelfde nacht, tijdens een droom waarin ze een orthodoxe kerk betrad om gezalfd te worden, zag Anna Nikolajevna zichzelf plotseling naast het graf van Christus staan. Die beide tekenen – het visioen boven het kruisbeeld en de droom – overtuigden haar ervan dat het haar lot was om zich te bekeren tot het Russisch-orthodoxe geloof en met Snitkin te trouwen. (Twee weken later, tijdens de feitelijke plechtigheid van de zalving in de Simjonovskajakerk, stond ze tot haar verbazing naast precies dat graf van Christus dat ze in haar droom had gezien.)

Anna Nikolajevna leerde nooit de gebeden lezen in het oude Kerkslavisch, maar ze beleed haar aangenomen orthodoxe geloof met de grote vurigheid van een recente bekeerling en had nooit spijt van haar besluit. ‘Anders,’ zo zei ze altijd tegen haar kinderen, ‘zou ik een grote afstand tot mijn echtgenoot en kinderen hebben gevoeld en dat zou ik heel pijnlijk hebben gevonden.’⁵ Haar dochter had het gevoel dat zij het ‘echte hoofd van het gezin was’ terwijl haar vader ‘zich gewillig naar haar schikte’⁶ en zich maar een paar geliefde vrij-

heden veroorloofde, zoals het recht om de plaatselijke antiekmarkten te bezoeken en zeldzaam porselein en brocante te kopen.

Maar haar vader kon Anna ook verrassen met een onverwacht vertoon van moed dat in tegenspraak leek met zijn anders zo volgzame karakter. Als tienjarige was hij op weg naar school ooit staande gehouden door een fraai geklede heer die Snitkin vroeg om snel naar zijn huis te komen om peetvader te zijn van een pasgeboren baby. De jonge Snitkin stemde zonder aarzelen toe, en kwam er pas later achter dat hij een oude traditie volgde: als in een gezin alle kinderen zijn gestorven moet een pasgeboren kind gedoopt worden door de eerste persoon die de vader van het kind tegenkomt. Anna vertelde het verhaal vaak als een ontroerend voorbeeld van haar vaders grote edelmoedigheid.

Van haar vader erfde Anna ook een liefde voor sprookjes; zijn favoriete sprookje was ‘Ivan Doeratsjok’ of ‘Ivan de Dwaas’, dat hij elke avond na het eten in eindeloze variaties aan zijn kinderen vertelde. Behaaglijk tussen haar broer en zusje genesteld luisterde Anna vol genot, benieuwd hoe Ivan zich nu weer slim uit de nesten zou werken. Ongemerkt maakte Anna zich twee essentiële vaardigheden eigen die ze op een dag hard nodig zou hebben: verhalen vertellen en overlevingskunst. In de *light poetry* die zij en Dostojevski vele jaren later zouden schrijven, waarin ze hun dagelijkse tegenslagen gedurende hun Europese reizen bagatelliseerden, klinken de montere toon en de opgewekte geest van het favoriete sprookje van vader Snitkin door.⁷

Meneer Snitkin was ook een groot liefhebber van kunst, waarvoor hij een bijna religieuze eerbied had. In zijn jonge jaren was hij idolaat geweest van de gevierde tragédienne Varvara Asenkova, en had hij zijn avonden doorgebracht in het theater om naar haar te staren als ze speelde, en uiteindelijk wist hij op een slinkse manier backstage te raken en haar te ontmoeten. Tot zijn verrassing en vreugde vatte Asenkova onmiddellijk sympathie op voor haar jonge bewonderaar; ze overhandigde hem voortaan haar boeket en sjaal als ze het podium betrad om gedichten van Racine of Corneille voor te dragen en liet zich na de voorstelling door hem naar haar kleedka-

mer begeleiden. Toen de actrice als gevolg van tuberculose op jonge leeftijd stierf was de jonge Snitkin zo intens bedroefd dat hij jarenlang niet meer naar het theater kon gaan; hij bezocht regelmatig het graf van Asenkova. Later memoreerde Anna hoe haar vader haar en haar oudere zusje Masja meenam naar het graf van de actrice en zijn dochters voor de grafsteen liet knielen om te 'bidden voor de zielenrust van de grootste kunstenaar van onze tijd'.⁸

Anna's vader was ook degene die haar liet kennismaken met de boeken van Fjodor Dostojevski. Toen ze als tiener zijn autobiografische *Aantekeningen uit het dodenhuis* las dat tussen 1860 en 1863 in feuilleton verscheen in *Vremja*, deed het haar pijn het relaas van de gevangene/schrijver over zijn jaren van dwangarbeid in Siberië te lezen.⁹ Toen ze in 1861 in hetzelfde tijdschrift *De vernederden en gekrenkten* tegenkwam, voelde Anna medelijden met de dromerige, straatarme jonge schrijver Ivan Petrovitsj, wiens liefde voor Natasja schipbreuk lijdt als haar ouders hem dwingen hun huwelijk uit te stellen totdat hij als schrijver naam heeft gemaakt. Natasja wordt verliefd op Aljosja, de losbollige zoon van een wrede rijke koopman, totdat die probeert Aljosja los te weken van Natasja om een betere partij aan de haak te slaan.

Het was een kenmerkende vroege Dostojevski-intrige: een nederige dromer-kunstenaar met een zuiver gemoed die geconfronteerd wordt met een harde realiteit, bevolkt door sociale roofdieren. Anna Snitkina, die haar hele leven een afkeer had van egoïsten, koos reflexmatig de kant van de verschoppeling, en Dostojevski's beschrijving van persoonlijke onrechtvaardigheid sprak haar aan. 'Ik kon eenvoudig niet begrijpen,' bekende ze Dostojevski toen ze verloofd waren, 'hoe Natasja die waardeloze Aljosja kon verkiezen boven mijn lieve Ivan Petrovitsj. Toen ik de roman las dacht ik: ze kreeg haar verdiende loon omdat ze de liefde van Ivan Petrovitsj afwees.' Ze voelde terecht aan dat Ivan Petrovitsj een alter ego was van de auteur zelf: 'Het leek mij dat het Dostojevski zelf was die het treurige verhaal van zijn ongelukkige liefde vertelde.'¹⁰ Als aandachtige waarnemer van zijn werk en levensverhaal herkende ze de autobiografische ondertoon van het verhaal – niet in de laatste plaats omdat Pe-

trovitsj een schrijver was wiens eerste roman een opvallende gelijkenis vertoonde met Dostojevski's eigen debuut, *Arme mensen*, dat Anna natuurlijk kende.

Anna's verering van Dostojevski was zo groot dat ze toen ze zestien was in het gezin de bijnaam '*Netotsjka Nezvanova*' kreeg, naar een personage uit een onvoltooide roman van de schrijver. *Netotsjka Nezvanova* – letterlijk: 'Ongenode Niemand' maar vaker geïnterpreteerd als 'Naamloze Niemand' – gaat over de tragische jeugd van een getalenteerd, emotioneel verwaarloosd weesmeisje dat onder de hoede komt van de ene 'toevallige familie' en dysfunctionele relatie na de andere, totdat ze als achttienjarige haar pijnlijke ervaringen kan ombuigen tot een ontluikende zangcarrière.

Na Dostojevski's arrestatie en gevangenneming kwam er een abrupt einde aan het werk aan *Netotsjka Nezvanova*; de eerste twee afleveringen werden voor zijn arrestatie in april 1849 gepubliceerd en de derde verscheen een maand later. Hij heeft de roman nooit voltooid, maar als hij dat wel had gedaan zou het de eerste negentiende-eeuwse Russische feministische roman zijn geworden: het eerste boek dat, zoals de literatuurwetenschapper Joseph Frank opmerkte, 'een portret schildert van een getalenteerde en vastberaden vrouw die zich niet klein laat krijgen – die de voornaamste *positieve* heldin van een grote [Russische] roman wordt'.¹¹

Met de constructie van een dergelijk verhaal liep Dostojevski vooruit op een van de meest dramatische revoluties in de Russische cultuur halverwege de negentiende eeuw: de opkomst van een duidelijke feministische beweging. Sinds het einde van de achttiende eeuw hadden er binnen de Russische aristocratie feministische ideeën gecirculeerd, maar 'de Vrouwenkwestie' kreeg voor het eerst brede bekendheid dankzij een invloedrijk artikel van de hand van de chirurg en pedagoog Nikolaj Pirogov, dat in 1856 verscheen. Geïnspireerd door de kundigheid en moed van verpleegsters met wie hij had gewerkt tijdens de Krimoorlog, betoogde Pirogov dat onderwijs essentieel was om vrouwen op te leiden tot werkelijke partners van hun echtgenoten in de strijd voor het materiële en spirituele welzijn van het volk. Aan Pirogov komt de eer toe onderwijs tot een kerndoel van

de vroege Russische feministische beweging te hebben gemaakt – een doel dat verwezenlijkt werd toen de regering in 1858 toestemming gaf voor de oprichting van de eerste middelbare scholen voor meisjes en vervolgens een jaar later de universiteit openstelde voor vrouwelijke studenten. Een andere vroege pleitbezorger was de auteur Michail Michajlov, die een systematisch programma voorstelde: vrouwen konden emanciperen door op jonge leeftijd kinderen te krijgen en groot te brengen voordat ze hun aandacht richtten op werk en productieve maatschappelijke activiteit. Michajlov, die zelf in een harmonische ménage à trois leefde, was ook een vroege voorstander van de vrijheid voor vrouwen om te kunnen scheiden van hun man, zodat huwelijken gesloten zouden worden uit liefde.

In de daaropvolgende jaren sloten andere stemmen – voor een groot deel vrouwelijke – zich aan bij het debat. ‘Vrouwen. Wees niet langer kindvrouwjes. Probeer op eigen benen te staan!’ maande Marja Vernadskaja, die samen met haar echtgenoot de *Economic Index* uitgaf omstreeks 1860. Ze maakte vrouwen duidelijk dat het tijd was om hun dagen niet langer te verdoen met zinloze bezigheden en hun eigen brood te gaan verdienen. Van de ene dag op de andere leken er honderden vrouwenorganisaties te ontstaan, zowel op het platteland als in de grote steden, die vrouwen daarbij hielpen. ‘Vrouwen in Rusland hebben maatschappelijk vrijwel niets te vertellen,’ klaagde een van de organisatoren in de stad Perm, waar ze sensatie veroorzaakte omdat ze nonchalant gekleed en met kortgeknipt haar op bijeenkomsten verscheen. Russische vrouwen waren te lang ‘noch als echtgenotes noch als moeders gewaardeerd,’ betoogde ze, ‘omdat mannen tot nu toe alle macht over hen hadden.’ Het was aan de vrouwen, aldus de spreekster, om solidair te zijn en te strijden voor hun waardigheid en hun rechten. Andere feministen stopten energie in liefdadigheidsactiviteiten die specifiek voor vrouwen waren bedoeld. De populaire Zondagsschoolbeweging bood vrouwen bijvoorbeeld de gelegenheid om jonge meisjes uit de lagere en middenklasse te leren lezen, schrijven, naaien en godsdienstonderwijs te geven – ‘de eerste mogelijkheid voor ons streven naar werk, naar het algemeen belang, naar sociaal contact.’¹²

Begin jaren zestig van de negentiende eeuw vormde de ‘vrouwenbeweging’ een brandende kwestie in de toenmalige opiniebladen, collegezalen, studentenkamers en literaire salons. De beweging inspireerde tot een groot aantal korte verhalen en romans, waarvan de beroemdste en invloedrijkste de roman *Wat moet er worden gedaan?* van Nikolaj Tsjernysjevski uit 1863 was. Deze roman beschrijft een prototype van de werkelijk bevrijde vrouw. De jonge feministische heldin van Ivan Toergenjev *On the Eve* (1860) trouwt met een tuberculeuze vrijheidsstrijder en na zijn dood zet ze zijn hooggestemde politieke zaak van de bevrijding van Bulgarije voort. Nadezdcha Chvosjtsjinskaja’s roman *Het kostschoolmeisje* (1860) vertelt het verhaal van Lelenka, dochter van een adellijke familie uit de provincie die geïnspireerd wordt door feministische ideeën om zich te ontworstelen aan haar ouders. Nadat ze zich van haar familie heeft losgemaakt en een carrière als kunstenaar heeft opgebouwd, verklaart ze: ‘Ik zal nooit verliefd worden, nooit. Het is stom... Ik zweer dat ik nooit meer toelaat dat iemand macht over mij heeft, dat ik mij in woord noch daad nog ooit aan die oude, barbaarse codes zal houden. Integendeel, ik zeg tegen iedereen: doe als ik. Bevrijd jezelf, jullie allemaal met jullie sterke wil en handen om te werken! Leef op jezelf. Werk, kennis en vrijheid – dat is waar het in het leven om gaat.’¹³ Haar woorden zouden als een blauwdruk hebben kunnen dienen voor de radicale feministen van de jaren zestig van de negentiende eeuw.

Reactionaire krachten wezen feministen als Chvosjtsjinskaja’s heldin Lelenka af als ‘vrouwelijke nihilisten’ vanwege hun openlijke minachting voor sociale en culturele normen en hun opzettelijk provocerende gedrag en kledij, om maar te zwijgen over hun frequente steun aan revolutionaire activiteiten. Veel van deze vrouwen provokeerden graag de woede van de volgzame gemeenschap door ongechaperonneerd over straat te lopen, in het openbaar te roken, en niet toe te staan dat mannen de deur voor hen openhielden. Met minachting voor de mousseline jurken, linten, parasols en bloemen van de traditionele Russische jongedame knipten de vrouwelijke nihilisten hun haar kort en droegen sobere, donkere wollen jurken, recht en los vallend vanaf de taille, alleen verfraaid door een wit kraagje en manchetten. Met

donkerblauwe brillen op verslonden ze buitenlandse wetenschappelijke werken en haalden hun neus op voor Russische literatuur die ze sentimenteel en ouderwets vonden. ‘Waardeer ons als metgezellen, levenspartners; mensen die gelijkwaardig aan jullie zijn,’ eiste een zo’n stokebrand. ‘Probeer te zien dat we gelijkwaardig zijn en we zullen proberen jullie er minder aan te herinneren dat we vrouwen zijn.’¹⁴

Zulke oproepen tot culturele en sociale revolutie markeerden een breuk met de feministische stemmen uit de jaren vijftig van de negentiende eeuw, die niet uit waren op een complete revisie van de maatschappij, maar op het garanderen van concrete beroeps- en onderwijsmogelijkheden voor vrouwen. De leiders van deze eerdere beweging waren Nadezjda Stasova, Marja Troebnikova en Anna Filosofova – hoogopgeleide vrouwen met een uitstekend sociaal netwerk die een sterk sociaal geweten combineerden met pragmatisme en savoir-vivre. Net als andere verlichte leden van de hogere klassen kleedden ze zich eenvoudiger, waren ze minder afhankelijk van bedienend personeel en moesten ze niets hebben van de formaliteiten die in verfijnde kringen heersten, maar hun vertrouwde met dat milieu hielp hen wel bij het verkrijgen van officiële goedkeuring voor hun hervormingspogingen. Samen richtten ze de Organisatie voor Goedkoop Onderdak op, die verarmde adellijke vrouwen woonruimte en andere hulp verschaft. Ze mobiliseerden vrouwen in een campagne voor meer onderwijs voor vrouwen. En als een van hun succesvolste ondernemingen stichtten Troebnikova en Stasova in 1863 een volledig door vrouwen bestierde uitgeverSCOöperatie, die ontwikkelde vrouwen de kans gaf om zelf te schrijven, te vertalen en te boekbinden.

Stasova, Troebnikova en Filosofova die eerder non-conformisten dan rebellen waren, behielden restanten van hun aristocratische opvoeding, zelfs als ze risico’s namen om de zaak van progressieve vrouwen te steunen. Ze beoefenden hun activisme grotendeels achter de schermen, en pleitten voor economische en professionele kansen voor vrouwen, zonder een volledige hervorming van de relaties tussen de seksen te eisen. Evenmin zagen ze een tegenstelling tussen vrouwenemancipatie en een bevredigend gezinsleven, maar waren van mening dat vrouwen zowel huiselijk geluk nodig hadden

als de mogelijkheid om buitenshuis te werken om vervulling te vinden. ‘Bedenk,’ waarschuwde Filosofova haar dochter, ‘dat er in de wereld geen hogere bestemming bestaat dan het gezin.’¹⁵

Anna Snitkina zal waarschijnlijk niet bekend zijn geweest met Filosofova, Troebnikova of Stasova, die nooit zo populair werden als de radicalere feministen uit de jaren zestig van de negentiende eeuw. Maar deze oorspronkelijke leiders van de vrouwenbeweging formuleerden een visie op vrouwelijke mondigheid waarin Anna zich zou hebben herkend en die ze sympathiek had gevonden – omdat ze zich de potentie ervan realiseerde, op een manier die veel leek op het beeld dat Dostojevski zich had voorgesteld voor zijn heldin in zijn onvoltooide *Netotsjka Nezvanova*.

Rusland mocht dan misschien Dostojevski’s boek zijn vergeten tijdens zijn lange afwezigheid, maar dat gold beslist niet voor de Snitkins. Zij bewaarden de herinnering aan zijn heldin, deze ‘ongenode niemand’ via de bijnaam die hun dochter met trots droeg. In haar *Herinneringen* hield Anna vol dat de bijnaam verwees naar zowel haar passie voor Dostojevski als naar haar gewoonte om spontaan binnen te vallen bij verwanten zonder te zijn uitgenodigd. Maar gezien haar levensloop is het moeilijk om je niet af te vragen of ze misschien ook andere redenen had zich te identificeren met het verhaal van *Netotsjka Nezvanova*.

Hoewel haar vader Anna de liefde voor literatuur bijbracht, en haar moeder verantwoordelijk was voor de religieuze inslag van de jonge vrouw en haar geloof in voortekenen en voorspellingen, koesterden beide ouders Anna’s liefde voor Russische tradities. In 1856, toen Anna tien jaar was, reisde ze met haar ouders naar Moskou, waar een tante van haar vader non was en een belangrijke positie bekleedde in het Verrijzenisklooster van het Kremlin. Deze tante regelde voor de Snitkins een privéappartement in het klooster van waaruit ze de kroning van tsaar Aleksandr II konden zien. Vijftig jaar later herinnerde Anna zich nog levendig de luisterrijke processie onder klokgelui van de klokken in het Kremlin en de klanken van de militaire muziek. Ze herinnerde zich ‘de militairen en het hofper-